

ONA TILI O'QITISH JARAYONIDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVGA ASOSLANGAN O'QUV TOPSHIRIQLARIDAN FOYDALANISH METODIKASI

Bobojonova Muhayyo Alisherovna

Qashqadaryo viloyati, Dehqonobod tumanidagi M.M.T.B ga qarashli 101-maktab
ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7942434>

Annotatsiya. Maqolada ona tili o'qitishda o'quvchilarda shakllantiriladigan tayanch kompetensiyalar elementlarini amalda qo'llash jarayonlari namunalari keltirilgan. O'quvchilar iqtidorini oshirishda, ularning nutqi, fikrlashi, mavjud axborot manbalaridan foydalana olish ko'nikmalarini shakllantirishda tayanch kompetensiyalarni qo'llash tavsiyalari berilgan.

Tayanch so'zlar: kompetensiya, shaxs sifatida o'z-o'zini rivojlantirish kompetensiyasi, ruhiy va intellectual kamolotga intilish, ijodiy fikrlash malakasini oshirish.

METHODOLOGY OF USING STUDY TASKS BASED ON THE COMPETENCY APPROACH IN THE MOTHER LANGUAGE TEACHING PROCESS

Abstract. The article presents examples of the processes of practical application of the elements of basic competences formed in students in the teaching of the mother tongue. Recommendations are given for the use of basic competencies in the development of students' abilities, in the formation of their speech, thinking, and the ability to use available information sources.

Key words: competence, the competence of self-development as a person, striving for mental and intellectual perfection, improving the skill of creative thinking.

МЕТОДОЛОГИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ УЧЕБНЫХ ЗАДАНИЙ НА ОСНОВЕ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ РОДНОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация. В статье представлены примеры процессов практического применения элементов базовых компетенций, формируемых у учащихся при обучении родному языку. Даны рекомендации по использованию базовых компетенций в развитии способностей учащихся, в формировании у них речи, мышления, умения пользоваться доступными источниками информации.

Ключевые слова: компетентность, компетентность саморазвития как личности, стремление к умственному и интеллектуальному совершенству, совершенствование навыка творческого мышления.

Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ona tili fanini o'qitishning maqsadi-o'quvchilarda og'zaki va yozma nutq ko'nikmasini, ijodiy fikrlash malakasini, kitobxonlik va nutq madaniyatini rivojlantirishdan iborat.

Ona tili fanini o'qitishning asosiy vazifasi – o'quvchi shaxsini fikrlashga, o'zgalar fikrini anglashga, o'z fikrini og'zaki hamda yozma shaklda savodli bayon qila olishgaqaratilgan nutqiy(kommunikativ) kompetensiyani rivojlantirish; o'quvchilarda grammatikaga oid o'zlashtiriladigan bilimlarni (fonetika, leksikologoya, so'zning tarkibi, so'z yasalishi, morfologiya, sintaksis, yozuv va imlo, tinish belgilari, nutq uslublari, stilistikaga oid tushunchalarni) rivojlantirish hamda ona tilining keng imkoniyatlaridan unumli foydalangan

holda to'g'ri va ravon bayon eta olishni rivojlantirishga qaratilgan lingvistik kompetensiyalarni shakllantirishdan iborat.

Ona tili fanidan o'quv dasturi o'quvchilarda kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan Davlat ta'lim standarti talablaridan kelib chiqib tuzilgan. O'quv dasturida o'quvchilarda fanga doir nutqiy va lingvistik kompetensiyalarni hamda tayanch kompetensiyalarning elementlarini shakllantirish ko'zda tutilgan.

Umumiy o'rta ta'limda – ona tili imkoniyatlari asosida ta'lim oluvchida mustaqil va ijodiy fikrlash, ijodiy fikr mahsulini nutq muhiti, sharoiti va vaziyatiga mos ravishda og'zaki va yozma shakllarda to'g'ri, ravon va aniq ifodalash ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat. 5-9- sinflarda ona tili fonetikasi, leksikasi, morfologiya va sintaksisini tizimli va amaliy samarali o'rganish natijasida ta'lim oluvchiga tilshunoslik fani asoslarini berish emas, balki ayni bir narsa- hodisani atash, fikrni ifodalash uchun ona tilida o'nlab imkoniyatlarning har birining o'z ifoda va ta'sir xususiyatini o'quvchiga yetkazish, unda mana shu jihatlarni ilg'ay olish, bunda axborot resurslariga murojaat qilishmadaniyatini shakllantirish, har bir shakl va imkoniyatdan o'z o'rnida foydalana olish malakalarini rivojlantirishdir.

Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasida tayanch kompetensiyalar quyidagicha nomlanadi:

1. Kommunikativ kompetensiya.
2. Axborot bilan ishlash kompetensiyasi.
3. Shaxs sifatida o'z- o'zini rivojlantirish kompetensiyasi.
4. Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi.
5. Umummadaniy kompetensiya.
6. Matematik savodxonlik, fan va texnika yutuqlaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi.

Bizningcha “kompetensiya” deganda, o'quvchilar tomonidan egallangan bilim va ko'nikmalarni mustaqil ravishda shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatlarda amaliy qo'llay olish layoqati tushuniladi. Ilmiy tadqiqotchi sifatida darslarimda tayanch kompetensiyalarning barcha turlaridan unimli foydalanishga harakat qilaman.

1. Kommunikativ kompetensiyasi: Mavzudan kelib chiqib to'g'ri javob bera olish;
2. Axborot bilan ishlash kompetensiyasi: mavjud aborot manbalaridan (internet, televizor, radio(audio-video yozuv), telefon, kompyuter, elektronpochta va boshqalar) foydalana oladi;
3. O'zini o'zi rivojlantirish kompetensiyasi: shaxs sifatida doimiy ravishda o'zini- o'zi rivojlantirib, jismoniy, ma'naviy, ruhiy va intellectual kamolotga intila oladi;
4. Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi: mehnat qonunchiligida o'z haq huquqlarini biladi, jamiyat va oilasi manfaati uchun xizmat qila oladi.
5. Umummadaniy kompetensiyalar: vatanga sadoqatli, insonlarga mehr-oqibatli hamda umuminsoniy va milliy qadriyatlarga e'tiqodli bo'lish;
6. Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi: aniq hisob-kitoblarga asoslangan holda shaxsiy, oilaviy, kasbiy va iqtisodiy rejalarni tuza olish.

Bugun sizlarga 3- tayanch kompetensiya: Shaxs sifatida o'z- o'zini rivojlantirish kompetensiyasi bo'yicha olib borilgan ishlar, erishilgan yutuqlar haqida o'z tadqiqotim

natijalarini o'rtoqlashmoqchiman.

Darslardagi qatra va ijodiy matn yarata olish ko'nikmasi o'z-ozini rivojlantirish, jismoniy, madaniy, ruhiy va intellectual komolotga intilishga undaydi, o'z hatti – harakatini nazorat qila bilishga, halollik, to'g'rilik kabi sifatlarda ega bo'lishga chorlaydi. Quyida o'quvchilar tomonidan yaratilgan qatra va ijodiy matnlar shaxs sifatida o'z-o'zini rivojlantirish kompetensiyasiga yaqqol misol bo'la oladi.

Bolalikning beg'ubor tongi

Bolalik bu - beg'uborlik. Bizning quvonchli kunlarimiz, shirin allamiz. Zavqqa to'la baxtli onlarimiz. Kulgu gullarining g'uncha ochish davri. Zamon torlarining yoqimli misiqasi. Tabiatning jilmayishi. Ilohiy kuch, ilk qadam, ilk sevinch tuyg'usi. İlk so'z va albatta hayot. Bu bolalikning beg'ubor tongi emasmi? Bizga ayon, har bir bola o'zgacha. O'ziga xon, o'ziga bek... G'ayri tabiiy qarash. Boshqacha xususiyat. Har gapida sokinlik, jo'shqinlik o'ynaydi. Uning munchoq – munchoq ko'zlari qalbingga xotirjamlik keltiradi. Har kulishida o'zing bilmagan holda osmonlarga uchasan, bulutlarni quchasan. Har so'zin tinglab, uzoq vaqt yashaganday bo'lasan. Uni ilk bor qo'lingga olsang, bag'ringga bossang, bolaligingni eslaysan. Sen ham dala – qirni sevganing, qalbingdagi baxt nima ekanligini tuyganing yodingga tushadi. Ana shunday tarzda bolalikning beg'ubor tongi seni qarshilaydi. Hayotingning eng nish urgan faslini topasan. Bolalik bozorining xaridori bo'lasan. U yerdan bolalik davri, bolalik ko'ngli, bolalik bag'ri, bolalik nozi kabi mevalarni sotib olasan. Ularning sevinch ila ta'mini totib ko'rasan. Vaqt o'tib, qiymati ko'tarilgach, yana sotib olish uchun yelib - yugurasan. Ammo bu bozorning xaridori bo'lolmaysan. O'rningni boshqasi egallaydi. Qayg'urma! Sen uchun esa o'smirlik bozori poyezdi uchun chipta beriladi.

Bahor tabassumi

Bahorning ilk tongida o'zgacha uyg'ondim. Derazadan qaradim. Kayfiyatim ko'tarilib ketdi. Negadir o'zimni qushdek yengil his qila boshladim. O'zgacha yoqimli hid taraldi. Bu bahorning yoqimli ifori edi. Bunchalar ham yoqimlisan, bunchalar ham go'zalsan, bahorim! Sening yoqimli shabadang ham daraxtlarni asta uyg'otadi. Ular ham o'z tuhfisini senga hadya qilishadi. Ular gullaydi. Bu sovg'ani ko'rib sen yana ham atrofga o'zgacha boqasan, hamma yerni gulga burkaysan. Bundan shodlangan quyosh esa o'z nurlarini o'zgacha taratadi. Bahor, sening sening tabassumingni ko'rdik. Hammayoq gulga burkandi, bu sening tabassuming emasmikan?

Taqdir

O'shanda kichkina edim. Men uni yaratishim kerak edi. Men uni yaratdim, xuddi bolalardek! U mening qo'limda qo'g'irchoq edi go'yo. Yillar o'tib, men o'smir bo'ldim. Endi men o'zimga sig'may ketardim, xuddi butun dunyo menga qarshi chiqayotgandek ko'rinar edi. O'zimda qandaydir tuyg'ularni his etardim. Negadir endi o'zimni uning qo'lidagi qo'g'irchoqdek his qilardim. Katta bo'ldim, endi men o'zimni eplay olardim. Endi u menga ba'zida do'st, ba'zida esa raqib edi. U meni oyog'imga har qadamda bolta urib, yiqitishga harakat qilardi. Ba'zida u qo'ygan tuzoqlarida ancha qolib ketardim, ba'zida tuzog'ini chetllabo'tardim. Ba'zida uni deb yig'lar, ba'zida kulardim. Endi yanayam kattaroq bo'ldim, endi men xulosa chiqardim. Odamlarning taqdiri o'z qo'lida ekan. Taqdir tuzoq qo'ymas ekan, aslida u bizga imkon berar ekan. Ammo biz insonlar o'zimiz qo'ygan tuzoqqa, o'zimiz tushar ekanmiz!

Bugungi kun

Hayot bir ko'chaga o'xshaydi. Unda qanday qadam bosish o'zimizga bog'liq. Hadeb, o'tmishga alanglasak, hayotda ko'p qoqilamiz. Xotiralar unda chalg'ishga olib keladi. Kelajakka intilaversak, bugungi kun yo'qoladi, bugungi maqsad yo'qoladi. Biz bugungi kun, mana shu soniya bilan yashashimiz kerak. Hayotda bugungi rejalar bo'lmay turib, bir yildan keyin nima qilaman, nima qilishim kerak, deb emas, balki hozir nima qilaman, bugun nima qilishim kerak, deb savol berishimiz kerak. Agar har bir inson bugungi kun bilan yashaganida edi, orzular va maqsadlardan ko'ra, g'alabalar va yutuqlar ko'proq bo'lardi. Kim biladi, yana kimlardir: "Buguning bilan yashasang, xor bo'lasan, ertangni o'yla!"- deb qo'yishadi Nima bo'lganda ham, har bir inson hayoti davomida o'z umr daftariga taqdir qalami bilan o'z bitigini bitishi kerak. Niyatim esa har bir insonning umr daftaridagi orzu-maqsadlari va yutuq, g'alabalari o'rtasida doimo tenglik bo'lsin! Har bir insonning taqdir qalami doimo o'tkir bo'lsin!

Yuqoridagi ijodiy matnlarni yaratishdan tashqari, nutqiy (kommunikativ) kompetensiyani rivojlantirish; o'quvchilarda grammatikaga oid o'zlashtiriladigan bilimlarni (fonetika, leksikologiya, so'zning tarkibi, so'z yasalishi, morfologiya, sintaksis, yozuv va imlo, tinish belgilari, nutq uslublari, stilistikaga oid tushunchalarni) rivojlantirish hamda ona tilining keng imkoniyatlaridan unumli foydalangan holda to'g'ri va ravon bayon eta olishni rivojlantirishga qaratilgan lingvistik kompetensiyalarni ham shakllantirib, tahlil jarayonlarini o'tkazilsa ham maqsadga muvofiq. O'zbek tili o'qitish metodikasi fani hozirgi kungacha boy tajriba to'pladi. U pedagogika fanlari tizimidagi mustaqil fan sifatida shakllandi, rivojlandi, hozir ham rivojlanishda davom etmoqda. Uning mazmuni ona tili ta'limining izchil tizimini ishlab chiqish, ona tili darslarini tashkil etishga oid metodik tavsiyalarni tanlash va amaliyotga joriy etishgina emas, balki metodika sohasining zamonaviy pedagogik texnologiyalar, til o'rganishning interfaol metodlarini o'zida aks ettirgan ilmiy asoslarni ishlab chiqishdir.

Ona tili darslarida kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan o'quv topshiriqlaridan foydalanilsa, har bir dars qiziqarli o'tishiga, badiiy so'z qudratini anglashga, vatanga sadoqatli insonlarga mehr- oqibatli hamda umuminsoniy va milliy qadriyatga e'tiqodli bo'lishga zamin yaratiladi, desak mubolag'a bo'lmaydi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'limi vazirligi Respublika Ta'lim Markazining "O'quv dasturi" 2017- yil
2. "Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan Davlat ta'lim standartlari" Andijon viloyati, Baliqchi tumani 15 – umumta'lim maktabi oily toifali o'qituvchisi Foziljon Anapiyayev ma'ruzasi. 2017- yil.
3. Nozimaxon A'lamova. "Hayot oynasidan mo'ralaganda" "Istiqlol nuri" nashriyoti 2019- yil. Xalq Ta'limi vazirligi tasarrufidagi Xorijiy tillarga ixtisoslashtirilgan Davlat umumta'lim maktabi o'quvchisi.
4. "Bahor tabassumi" Malikxo'jayeva Mumtoza. "Istiqlol nuri" nashriyoti. 2019- yil. Xalq Ta'limi vazirligi tasarrufidagi Xorijiy tillarga ixtisoslashtirilgan Davlat umumta'lim maktabi o'quvchisi.

5. “Haqiqat tilsimlari” Zeboxon Saydaxmedova.“Sharq” nashriyoti.2012-yil Xalq Ta’limi vazirligi tasarrufidagi Xorijiy tillarga ixtisoslashtirilgan Davlat umumta’lim maktabi ona tili va adabiyot o’qituvchisi